

Szili István CSUZSÁJÁ ZEMLJÁ

... másféle napsugár nem kell, idegen föld nem kell nekem...

A koszorúzásra érkezett katonák éneklük, persze oroszul: Csuzsájá zemljá nye nuzsná... Népszerű induló, Iszakovszkij 1948-as versszüleményére komponálta a Sztálin által kijelölt szerző. Valószínű, a költőt is Sztálin erős akarata ihlette.

díszlövés

A katonasírok 1945-ben állított központi obeliszkje most ködbe temetkezik, csak egészen közelről lehet észrevenni, amint a temetőkert fölé magasodik. Cirill és latinbetűs felirataiban a két leghazugabb szó a *hála* és az *örökké*.^[1] Ez utóbbi persze minden más sírjelen is így van. A szovjethatalmat jelképező sarló-kalapács a sietség vagy a nem tudás miatt kissé csáléra sikeredett, de az akkori katonák jóváhagyták, és a mai napig így maradt. Jóval magasabban, az obeliszk fölötti ködréteg felső peremén kétségbeesetten zajongó vadlibák keresik a leszállóhelyet. A kerítésen kívül százéves tölgyek sorakoznak, azokat még a földesúr főkertésze telepítette az elpusztult vadászkutya és kedvenc háttaslovak sírhantjai köré. Ide igyekeznek a katonák, díszlövéshez töltött fegyverrel a vállukon, harsány énekszóval, dacolva a borzongató, nyirkos hideggel. A faluból a párttitkár, a tanácselnök, az iskolaigazgató, néhány vörös nyakkendő gyerek, a frissen alakult Tsz elnöke és az erdőszet vezetője, no meg a tolmácsolásra szorított volt

hadifogoly-tanító képviseli a népi demokráciát. Ezerkilencszázötvenkettő november hetedikét írunk.

A katonai tiszteletadásra megjelent magyarok a saját érdekükben mélyen hallgatnak a katonatemető eredeti funkciójáról. Már nem tudni, negyvenöt tavaszán ki javasolta az oroszoknak, hogy a falu védelmében (ostromában) elhunyt katonák tetemeit ide, ebbe a tölgyekkel határolt csinos négyzetbe temessék, hiszen úgy tűnt, a vadászkutyaéknak és az úri háttaslovaknak mindörökre befellegzett. A tölgyeket kedvelő ukrán parancsnoknak nagyon tetszett a hely, így lett a kutyatemetőből katonai temető. Döntésében az is szerepet játszott, hogy az ugyanekkor elesett magyar és német katonák is a grófi parkba kerültek, persze jó messze az ellenféltől, és (akkor még) minden külső jel feltüntetése nélkül.

A jelenlévő magyarok közül csak a tolmács érti az induló szövegét, de soha senkinek nem árulná el, hogy a refrén mit jelent.

... *idegen föld soha nem kell nekem...*

Ám, mivel az orosz nyelv tanítását is órá bízta, egyik-másik tanítványa előbb-utóbb érteni fogja a szöveget, talán még a verset is megtanulja, elvégre ártatlan vers az: a költöző madarakról szól. Pontosabban a példázatról, amiben a költöző madarakkal ellentétben jelenik meg a költő ragaszkodása szülőföldjéhez. Igazi tizenkilencedik századi téma, némi anakronisztikus túléléssel. Mégis, az utolsó verssor kiszól a versből, és ezt a katonák ének módja is hangsúlyozza: ... *idegen föld soha nem kell nekem...*

Nem kell? Hát akkor miért...?

Kinek melyik föld idegen?

Egyszer a Kazányba tartó repülőgépen a mellettem ülő utas megkérdezte: valamelyik *rokonomhoz* igyekszem? Még az Urálon innen, vagy túl? Vagy csak az Őshazát kívánom látni? Csak ezekből a további kérdésekből értettem meg, hogy a nyelv- és nép-rokonokra gondol.

beköszöntött úrkorszak

Nas? Miénk? Ezt sokszor kérdezték, amikor az *ő földjükön* jártam. Nemcsak az oroszföldi rokonokén, de főképpen Oroszországban. Valami felfoghatatlan össznépi tudatosság, büszkeség és egyetértés rejlett a szóban. NDK gyártmányú, ám cirillbetűs fényképezőgépekről (ilyet nem lehetett kapni a szovjet üzletekben) kérdezték, mindig elismerő csodálattal: *nas?* A beköszöntött úrkorszak hihetővé tette, hogy egy tükörreflexes gép is lehet *nas*. Hisz akkor még senki, én sem hallottam Prokugyin-Gorszkijról, a színes fényképezés egyik feltaláló mesteréről. Igaz, tudását Párizsban és Németországban szerezte, de odahaza hasznosította. A saját földjén. Amibe akkor már Közép-Ázsia leigázott térségei is beletartoztak. És ahonnan Verescsagin olajképei, akvarelljei után a világon először Prokugyin-Gorszkij színes fényképei tudósítottak a még regnáló feudális világról.

Közép-Ázsia mégis idegen föld maradt, nem úgy, mint Szibéria végtelen tájai, ahol az elszórtan élő népek a leigázónak is megörültek, olyan ritkán láttak másféle embert. A Derszu Uzalák, Ityja Tátyják, Ulukitkánok csak ma látják át, hogy őseik földjéből is *nas(a)* lett. Persze, ha akarják, a *nas* által körülírtak óriási közösségébe ők is beletartozhatnak. Ha akarják (és ha nem), még az anyanyelvüket is elveszíthetik. Márpedig ott kezdődik az idegen föld, ahol az anyanyelv végződik.

közös ellenség

Aki születésétől egy Birodalom méreteihez szokott, annak csak kistáj Magyarország. Ami hajdan a szlávoké (is) volt! Hogy másoké is, nevesincs jövő-menő vagy megtelepedő népeké is, az mostanában nem számít. Magamtól is kérdezem: talán valami bajom van a szlávokkal? Nem, nincsen semmi bajom. Bennem is csörgedezik egy negyednyi szláv vér. Megtapasztaltam a szláv gyengédséget, másoktól tudom a kíméletlenséget. Gyengédség, kíméletlenség... lehet e fogalmaknak népnévből képzett jelzője? Aligha. Az ember mégis hajlamos az általánosításra. Így hát *mostanság* a szlávok errefelé nem népszerűek. A *mostanság*ot 1849-től kezdődően értem.

1849-től 1956-ig négyszer is összeütközésbe kerültünk. Legalábbis az oroszokkal, más szláv népekre most nem gondolva. Holott azelőtt... Mi volt azelőtt? Azelőtt mindig volt közös ellenség. Tatár, török, éppen elégszer. Rettegett Ivántól azonban figyelmük inkább keletre irányult. Az Idegen Föld felé. Amerre a terjeszkedést a természet gátolta. Méghozzá nagyon. A *természet legyőzésének* gondolata valahol arrafelé kristályosodott ki. Akár egy rögeszme, befészkelte magát, és még ma sem hagy nyugtot. Megvalósult és megvalósítatlan álmok sorozataként nyomokat ejt a térképen: Bjelomor-kanal, Volga-Don csatorna, kisebb vízlépcsők százai, nagy erőművek tucatjai, Szir Darja és Amu Darja vízének elöntözése, Aral-tó eltűnése, gulágok hegfolt-táborhelyei, Csernobil és hasonló sorsú, atomkísérletekkel felperzselt földek, zónák. Tankönyvek iskolapéldái? Vagy az emberi butaság és mohóság pecsétfoltjai?

A meghódítható idegen föld azonban elfogyott. És a fejét vakaró, szemét égre emelő embernek eszébe jutott a Világúr, az igazi Idegen Föld.

Csuzsájá zemljá nye nuzsná?

Dehogyis nem!

[1] 2000 körül az oszlopot (a katonasírokkal együtt) renoválták, az eredeti pirosbetűs festett szöveget eltüntették, és némileg átírták a vörösmárványba vésett orosz és magyar nyelvű megemlékező sorokat.

kép | Szergej Prokugyin-Gorszki (1863 – 1944) színes fotói, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sergey_Prokudin-Gorskii)